

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ XVII-XXI СТОЛІТЬ

УДК 329.18(470+571) «20»

Ярослав Потапенко
(Переяслав-Хмельницький)

СУЧАСНА РОСІЯ ЯК «КОЛЕКТИВНИЙ ПУТІН»: ХАРАКТЕРИСТИКА «МАФІОЗНОЇ ДЕРЖАВИ», ДЕ ФАШИЗМ ПЕРЕМІГ

Зроблено спробу осмислити ключові характеристики сучасної російської держави, де в період президентства Володимира Путіна утвердився особливий тип клептократично-фашистського режиму – унікальне явище у світовій політичній історії.

Ключові слова: Володимир Путін, російський народ, кремлівська пропаганда, російська політична еліта, російсько-українська війна.

В середовищі політологів та військових експертів досить поширеною є теза про те, що Третя світова війна вже почалася (щоправда, в «нестандартному», «гібридному» форматі) – й російське військово-територіальне вторгнення в українські Крим та Донбас стало «спусковим гачком» цієї війни. Вказуючи на схильність українців мислити локальними масштабами і не відчувати ширшого контексту подій, що відбуваються в Україні, – вітчизняний філософ Олексій Панич в численних публікаціях доводить: російсько-українська війна – це не локальний конфлікт, насправді боротьба йде за майбутнє всього світу, за домінуючу геополітичну модель XXI століття. «Вирішується, чи буде воно добою домінування регіональних центрів сили, як прагнуть у Кремлі, чи пануватиме верховенство права. Саме за вирішення цього ключового питання гинуть люди на Донбасі, а не за те, кому належатиме той клаптик території» [14]. Втім, дуже багато хто на Заході досі сприймає війну в Україні як політичну боротьбу між «російськими експансіоністами» та «ультранационалістичними українцями» (вислів канадської дослідниці Аї Фуджівари, яка вважає, що обидві сторони конфлікту на Донбасі однаково спотворюють інформацію і ведуть співмірну «пропагандистську війну») [23, с.21].

Перспективи так званого «відродження російської величі», на необхідності якого регулярно наголошує кремлівська пропаганда, пов'язуються з типово фашистськими рецептами. Так, британський історик Ендрю Вілсон називає Росію «пропагандистською державою», для якої міфи є «хлібом насущним», та державою «політичних технологій». Кремль досі дуже вдало експлуатує в міжнародній політиці примітивні штампи про «приниження» Росії та «російські національні інтереси» в Україні, йому таки вдається змушувати багато кого на Заході дивитися на Україну очима Росії [3, с.5]. В означеному контексті російське телебачення, контрольоване спецслужбами, є могутнім інструментом і втіленням влади, «центральним механізмом авторитаризму нового типу».

В контексті вищеозначених міркувань публічних інтелектуалів, вважаю обрану тему надзвичайно актуальною, як і **мету цієї публікації** – комплексно проаналізувати процеси «путінізації» сучасної Росії, населення якої демонструє масову підтримку офіційно пропагованій ідеології, котра навіть при поверховому огляді явно виявляє свою фашистську сутність. В якості базової методологічної засади дослідження я застосував міждисциплінарний підхід, поєднаний з елементами антиколоніального дискурсу і твердим переконанням, що в період Війни за незалежність інтелектуал не може собі дозволити бути відсторонено-об'єктивним чи політично незаангажованим.

Частково задекларована проблема вже розглядалася в роботах С. Дацюка, О. Арестовича, І. Лосєва, Ю. Романенка, В. Примоста, П. Померанцева, М. Рябчука, О. Забужко, Ю. Лободи, Т. Возняка, І. Семиволоса, М. Слабошпицького, Ю. Макарова, Л. Донскіса, Ю. Фельштинського, О. Мотиля, проте комплексний міждисциплінарний аналіз досі відсутній.

Британський славіст Роберт Чандлер вважає цілком закономірним те, що в Росії після падіння комунізму запанував фашизм (наприклад, його друг, мистецтвознавець Ігор Голомшток, ще задовго до розпаду СРСР спрогнозував подібний перебіг подій). Але в Росії, на думку

науковця, нині панує «якийсь особливий постмодерністський фашизм», коли замість однієї чітко вираженої ідеології спостерігаємо одночасну присутність дивної суміші ідеологій, котрі заперечують одна одну. Американський політолог Олександр Мотиль, справедливо зазначивши, що Росія стала фашистською державою через 70 років після тріумфу світу над нацизмом, – у травні 2015 року безапеляційно заявив: «Днем Перемоги» як символом імперіалізму Росія маскує своє фашистське нутро» [6].

Важливим аспектом українсько-російського інформаційного протистояння є доволі поширене уявлення про те, що переважна більшість пересічних росіян вже давно перетворилася на такого собі «колективного Путіна», добровільно прийнявши фашистську риторику та практику режиму як близьку своїм власним переконанням і душевним устремлінням. Подібне уявлення, як на мене, – не просто контрпропагандистська відповідь українських інтелектуалів-патріотів на українофобську риторику російських ЗМІ, але констатація життєвих реалій країни, де фашизм перемиг задовго до окупації українських Криму та Донбасу. Коли подивитися через призму дуже популярного нині в середовищі гуманітаріїв ціннісного підходу, то можна погодитися з висновком Ярослава Грицака, що путінський режим є *глибоко вкоріненим у Росії* (курсив мій – Я.П.). Прихід Путіна до влади був цілковито прогнозованим і закономірним, адже відповідав бажанням і настроям переважної більшості росіян, серед яких домінують цінності виживання та потяг до «твердої руки» (натомість серед українців у останнє десятиліття стався «ціннісний злам» на користь цінностей самовираження як домінуючих екзистенційних пріоритетів) [5]. Саме пересічні росіяни дозволили Путіну відродити войовничий шовінізм та диктатуру – ось ключова теза багатьох наукових публікацій та експертних оцінок.

Чеський історик Ярослав Пешек, намагаючись зрозуміти, чому ж росіяни так легко дозволяють себе обманювати, вдається до розлогого екскурсу в ментальну історію: «Цілими століттями росіяни розвивалися як народ відсталих невільників без будь-яких прав. Вони звикли до масового терору, екстремізму, міліцейських переслідувань та життя в брехні. Це призвело до розчарування та комплексів меншовартості.... У всьому покладатися на державу, боятися ворожого навколишнього світу, який щосили домагається поразки РФ, – це типові атрибути рабської психології, яка і є причиною відсталості Росії у світовому масштабі. На жаль, сьогодні в цій країні ми знайдемо насамперед не самодостатній, культурний народ із високим рівнем самосвідомості, а в абсолютній більшості закомплексованих нащадків колишніх невільників» [19].

Нобелівська лауреатка Світлана Алексієвич ще до початку війни РФ проти України відзначала, що Росію захлюстує потужна хвиля ненависті («до багатих, сусідів, таджиків, турків»), і ця ненависть стала державною ідеологією. Письменниця передбачала, що «там ця ненависть кудись рине. Що вона не закінчиться десь у нетрях Росії». Одна з причин подібного стану речей, за словами авторки, – «колективний Путін»: «В поїздках Росією опитала сотні людей. В кожному був маленький Путін. Усе, що говорить він, повторює кожна російська людина, яку я чула» [18]. Людьми в Росії легко керувати, оскільки держава цілеспрямовано насаджує «православний фанатизм іранського типу»: «Особливо це видно у провінції. Була світська країна – і раптом такий релігійний фанатизм. Він небезпечний тим, що церква стала одним з інститутів влади. Це не та церква, що жаліє бідну принижену людину Достоевського чи Гоголя. Це інша церква, яка бачить у людині раба і весь час про нього говорить «раб божий, раб божий» [18]. За словами Оксани Забужко, виховані в такій атмосфері люди досить легко «убивають інших просто тому, що ненавидять своє власне життя», та ще й «роблять усе, щоб зіпсувати його в масштабах всього світу» [18].

Взагалі, у вітчизняному історико-політологічному дискурсі сьогодні фігурує чимало текстів, об'єднаних спільним лейтмотивом: путінська Росія вже перетворилася на фашистську державу. На мою думку, одним з базових витоків військового конфлікту на Донбасі є ідеологія і практика *рашизму* (в якості синоніма використовується й термін *путінізм*) – новітнього феномену зі сфери політичного, що поєднав у собі цілий комплекс перверсивних та деструктивних явищ: російський фашизм, парадоксально й еклектично сполучений з елементами сталінізму, монархізму, імперського колоніалізму та ксенофобського шовінізму; культ особи Путіна, гіпертрофовано роздмухуваний кремлівською пропагандистською машиною; зневага до прав людини та міжнародного права; ненависть до Заходу і його соціокультурних засад, викликана заздрістю й одержимим шизофренічним бажанням одночасно і знищити, і «догнати та перегнати» Захід; архаїчний цезарепатізм, виражений у вульгарно-цинічній доктрині

«русского міра» (або «гундяєвщини»), яка продемонструвала остаточне підпорядкування РПЦ владі шахраїв-імперіалістів з Кремля (реальне втілення формули РПЦ+КГБ=ФСБ); міжнародний тероризм, покликаний залякувати, принижувати й шантажувати Захід з метою ревізії результатів «холодної війни»; страх перед власним народом, що його бандитсько-клептократичний режим відверто грабує – звідси відверте намагання за будь-яку ціну відволікти увагу росіян від цього ганебного для нації факту, не допустити класичного «російського бунту» із завжди непередбачуваними наслідками. Однією з головних характеристик *рашизму* є обопільна єдність ментальних устремлінь влади та народу РФ – у плані бажання одних маніпулювати інформацією, а також готовності інших дозволяти себе постійно обманювати. Доки триватиме війна, кремлівський режим зможе списувати на неї всі проблеми в соціальній та економічній сферах. Завершення ж війни виведе на порядок денний багато проблем і запитань з боку громадянського суспільства і в РФ, і в Україні, – влада обох ворогуючих країн, схоже, вирішувати ці проблеми в рамках існуючих владно-політичних режимів просто нездатна.

Ідеологічні засади терористичних «ДНР/ЛНР», яким так сильно симпатизують в РФ, ще більшою мірою заплутані й еклектичні, аніж «духовні скрепи» *рашизму* – тут і політизоване православ'я, і елементи неоязичництва, відвертий расизм та нацизм, більшовицьке прагнення «розкуркулювати експлуататорів» у поєднанні з удаваною набожністю та повагою до «традиційних устоїв». Сюди ж варто додати традиційно шановані на Донбасі «поняття» кримінального світу, зневагу до «ментовської системи» – і тут же готовність переймати найбільш одіозні практики та правила цієї системи, повсякчас відступаючи від романтизованих у «блатному» фольклорі «понятій». За великим рахунком, т. зв. «ДНР» і «ЛНР» є типовим продовженням більшовицької практики використання терору як засобу державної політики зразка «кривавого двадцятиліття» 1917-1937 рр. Крайні праві об'єдналися з крайніми лівими на ґрунті ненависті і страху перед українською незалежністю та демократією. Якщо Росією керує неадекватний клептократ з манією величі, одержимий фашистською ідеологією, і має при цьому понад 80% народної підтримки, – чи не демонструє це відповідну якість самого народу? Все це завершиться чимось дуже поганим для Росії – таку думку сьогодні висловлює величезна кількість науковців, журналістів, блогерів, а то й пересічних громадян зі схильністю до аналітичного мислення.

Серед причин сучасної російсько-української війни (яка, на думку багатьох аналітиків, не могла не спалахнути) досить часто називають засадниче, фундаментальне, світоглядне протистояння України та Росії як соціокультурних, політичних і цивілізаційних антагоністів. З сучасних авторів цю дилему найбільш виразно й емоційно переконливо сформулював письменник і сценарист Валерій Примост ще в березні 2014 року: «Росія-імперія – це наш екзистенційний смертельний ворог. Вона ніколи не зупиниться. Вже конаючи, вона все ще тягнутиметься до нашої Батьківщини... Або імперська Росія, або вільна Україна. Третього не дано... Українці, обравши шлях на Захід, руйнують усю конструкцію державної ідеології північного сусіда, всі міфи про його «особливий шлях» [21].

Тому одним із ключових завдань українських інтелектуалів-патріотів є протистояння на всіх можливих рівнях (і у всіх доступних форматах) тому «дебільному монстру», на якого Путін перетворив російську державу (за словами Остапа Дроздова). Геннадій Корбан – відомий дніпропетровський борець із сепаратизмом – виходячи з того, що «Путін ненавидить Україну», рецепт нашої перемоги вбачає в наступному: «Україна повинна перетворитися на Латвію. Латвія ненавидить Росію. Покоління мусять ненавидіти Росію, саме ненавидіти». У подібному ключі мислить і львівський інтелектуал Остап Дроздов: «Наші вороги – це не лише Росія як «государство», а й росіяни як народ... У національному характері майбутніх українців неодмінно з'явиться така риса, як русофобія» [7]. За глибоким переконанням московського політолога Андрія Окари, Україна і Росія – це держави, котрі підсвідомо хочуть смерті одна одної.

На думку Мирослава Мариновича, режим Путіна – «диявольський», і «зараз видно, що диявол перемагає і в серцях рядових росіян» [12, с.5]. Юрій Зелений впевнений, як і багато хто з сучасних вітчизняних інтелектуалів, що Росія перестане бути ворогом українцям тільки тоді, коли вона перестане існувати [12, с. 6]. В цьому плані варто пригадати гасло-«кричалку», що його активно використовують українські вояки як відповідь на традиційне звернення націоналістів (котре вже стало загальнонародним) «Слава нації!», – «Смерть Російській Федерації!». Звучить неполіткоректно, але «з пісні слова не викинеш».

Цікаво в означеному контексті додати, що колишній заступник секретаря Ради національної безпеки і оборони України (РНБО) Олександр Литвиненко ще у вересні 2013 року спрогнозував можливий військовий конфлікт («жорстке зіткнення») між Україною та Росією, наголошуючи на тому, що для Росії побудова імперії – це «справа не державна, а всенародна». (Мовляв, «Імперія будувалася і владою, і бізнесом, купцями, і підданими – козаками, біглими людьми і таке інше») [20]. Важливий момент російської пропагандистської стратегії – це підхід «глибокого проникнення», «повзуча асиміляція», девіз якої чітко сформулював Путін: «Ми – один народ, штучно розділений кордоном, що виник випадково» [20]. Як бачимо, типово фашистська риторика, відродження якої в європейській (принаймні, номінально) країні ще зовсім недавно майже ніхто всерйоз не наважився б і припустити.

Важливою темою є питання, який «людський ресурс» використовує Москва для окупації українських теренів. Так, сходознавець Ігор Семиволос порівнює ситуацію на українських територіях, окупованих терористами, та землями, захопленими терористами ІДІЛ: «Останніх приваблює насильство. Це територія, де можна реалізувати садистські нахили. І закамуфлювати все це у джихад. Ще – гроші й жінки. Для певного типу людей це серйозна мотивація... В ІДІЛу поки що є ринок насильства. Що більше роликів із відрубаними головами і згвалтованими жінками – то більше це приваблює соціопатів. Так само і в нас на Донбасі. Дарма, що тут православний фундаменталізм, а там – мусульманський. Насамперед це – людська природа, вона кругом однакова» [8]. У процитованому фрагменті цікавою є також теза про подібність прихильників як ісламського фундаменталізму, так і православного. Як на мене, обидва різновиди – небезпечна й антигуманна «ересь», «паразити свідомості», котрі цинічно експлуатують людську обмеженість, неосвіченість та духовну убогість. І обидва фундаменталізми становлять сьогодні найбільшу загрозу Західній цивілізації та й людству загалом.

Аби краще зрозуміти, до чиїх рук сьогодні потрапили «окремі райони Донбасу», наведу фрагмент з інтерв'ю, що його дала одному з російських незалежних видань жінка на ім'я Марина – дружина заступника командира батальйону «Брянка СРСР» з позивним Арбат, які втекли і сховалися в Росії після конфлікту з командиром батальйону Дмитром Пендюріним (позивний Лютий) (батальйон, до складу якого входило близько 400 «шукачів пригод» з Росії, розташовувався в місті Брянка на Луганщині):

«Мене завжди обурювало, що діється на базі батальйону, я навіть крапа в санчастині знеболюючі таблетки й давала їх полоненим: вони ж усі хворі, прострелені, у кого вухо відрізано, у кого нога.

Журналіст: А полонені – це в основному хто?

– Це цивільні, хто порушив комендантську годину, кого затримали п'яним. Або ось дружина зателефонувала: «Чоловік мене б'є». Його забрали, вбили, закопали, а на наступний день вона приходить: «Віддайте чоловіка, скоти, проклинаю вас». Їй кажуть: «А чого ж ти вчора прийшла і написала на нього заяву Сходу?» Схід у нас виконує всю чорну роботу: вбивства, насильство.

Журналіст: Скільки полонених на базі?

– Від одного до 30-50.

Журналіст: Що з ними робили?

– Більшу частину вбивали, забивали, гвалтували як дівчаток, знущалися, стріляли, ставили досліди. За кого привезли «бабки» (батьки, родичі), тих відпускали цілими й неушкодженими – так, лише надають лопатою по спині.

Журналіст: Гвалтували мужики мужиків? Невже це комусь цікаво?

– Як би вам пояснити? У батальйон понабирали кого завгодно, багато – з хворою психікою.

Журналіст: А що за досліди?

– Ну, наприклад, що буде, якщо ми тобі пеніс відріжемо.

Журналіст: Реально відрізали?

– Реально розпилювали болгарками людей.

Журналіст: Такими були всі 400 бійців батальйону?

– Не всі, звичайно, було багато нормальних хлопців. Але просто так піти з бази було не можна – тільки, як у нас кажуть, «через Одесу» – це означає, Богу душу віддати» [25]. Попри те, що подібні бандформування з російських найманців зараз нібито «зачищає» на Донбасі ФСБ, вони й надалі тероризують цілі міста, поширюючи хаос, страх і знесилену байдужість серед їх мешканців.

В середовищі вітчизняних інтелектуалів доволі тривалий час циркулює теза про штучний, неприродний характер Російської Федерації, особливо у форматі Путінського авторитаризму. «Колос на глиняних ногах», «запальна суміш сталінізму та радикального православ'я», «Вавилонська вежа, котра стоїть на нафто- та газопроводах», «бензоколонка, керована ФСБ, яка вдає з себе державу», «не держава, а велике злочинне угруповання» – ці та подібні до них метафори передають сутність вказаного підходу. Політолог Олександр Мотиль вперше ще у 2006 році написав, що Путін побудував у Росії «гіперцентралізовану» державу й «класичний фашистський режим», тому жодного шансу мирно відійти від влади він не має (вчений, до речі, і зараз припускає високу вірогідність успішного російського «майдану»). Опинившись перед загрозою економічної експансії з боку Китаю вже в недалекому майбутньому, кремлівські очільники гарячково намагаються знайти хоч якийсь вихід. Очевидно, вони вирішили, що лише заволодіння ресурсами України – економічними, демографічними, військовими, територіальними тощо – можуть хоч якимось чином відстрочити розвал РФ. Типово фашистське рішення, прийняти і підтримати яке російський народ виявився цілком готовий.

Історик Роман Коваль якось висловив цікаву думку: всі ці 23 роки Кремль погоджувався на існування України як держави тільки за умови її васального підпорядкування, – тому й незалежності в нас, фактично, не було, і президент мусив бути проросійським. Революція Гідності вперше в новітній історії поставила цю парадигму під сумнів, – Путін зрозумів, що втративши Україну, він невдовзі й Росію утримати не зможе. Називаючи Росію «дурдомом», де вже скоро почнеться «бійка між його палатами», блогер Сергій Іванов передбачає близький і досить гучний розвал цього утворення. Головний аргумент автора наступний: «Росія не має ні способу життя, ні філософії, ні релігії. Запальна суміш сталінізму та радикального православ'я. Росія – це штучне утворення. Вавилонська вежа, що стоїть на нафто- й газопроводах. Якщо їх перекрити, усе впаде» [11].

Авторитетна вітчизняна інтелектуалка ще у 2010 році висловила впевненість: у 2017 році Росія як ресурсна імперія, що не має шансів вижити у XXI ст., обов'язково розпадеться, бо вже вичерпала свої ресурси. Через це, мовляв, Кремль і почав цю «гарячу війну», усвідомивши, що без України стрімкий крах неминучий. А ми, своєю чергою, мусимо навчитися: «доки поруч оця феєсбешна імперія, життя нам не буде» [10, с. 9].

Досить поширеною у вітчизняному соціокультурному просторі є теза про Росію як «мафіозну державу, в якій правителі використовують ресурси країни для свого збагачення і збереження при владі» [26]. Мільярдер-філантроп Джорж Сорос, підкреслюючи важливість надання фінансової допомоги Україні, констатує, що російські заходи тиску на Україну насамперед є спробою Росії стати «стратегічним суперником Європейського союзу, що пропонує альтернативу на основі влади сили на противагу владі закону... На кону стоїть не тільки майбутнє України, але і майбутнє самого Європейського союзу. Якщо Європа втратить Україну, це буде колосальна втрата. Це дозволить Росії розділяти і володарювати» [26]. «Путінократична мафіозна держава в зародку душить несміливі натяки на елементи громадянського суспільства» (за М. Слабошпицьким). Ще різкіше висловився російський історик Дмитро Шушарін, для якого Росія – «вічне, неубутне зло, постійна небезпека для всього світу, хронічна хвороба людства, від якої воно, мабуть, загине» [24, с.205].

Дедалі більшої популярності (в міру того, як поведінка Кремля стає нахабнішою й непередбачуванішою) набуває теза про відсутність в Росії повноцінної та легітимної державної влади. Так, військовий журналіст Аркадій Бабченко стверджує: «В Російській Федерації нема президента. По-перше, нема ніякої РФ, бо ця країна – не федеративна. Це унітарна автократія. По-друге, нема ніякого президента, бо президент – посада виборна. Це не президент, а узурпатор влади в Росії. Так само в Росії нема парламенту, бо це – виборний орган законодавчої влади. Нема держави Росія. Бо держава – це сукупність інститутів для найоптимальнішого управління територією. В Росії таких нема. Є банда вбивць, які узурпували владу» [17]. Коментуючи «переключення уваги» з України на Сирію восени і взимку 2015 року, А.Бабченко прийшов до висновку: «Поки в Росії при владі буде Володимир Володимирович Путін, війна в РФ буде завжди. Мінятися буде тільки театр бойових дій. Зараз він змінився з України на Сирію, але якщо Сирія не виконуватиме тих внутрішньополітичних завдань, які перед нею ставляться, то театр бойових дій може перенестися назад на Донбас» [9]. Отже, путінська Росія нездатна не бути країною-агресором, котрий завжди шукатиме чергову жертву заради задоволення геополітичних амбіцій.

Наприкінці 2015 року американський політолог Ендрю Корнтблат опублікував статтю з промовистою назвою: «Росія – лише тролівська держава, а не бандитська». Суть російського політичного «тролінгу» полягає в тому, щоб постійно тримати західні суспільства в напруженому очікуванні: який черговий «фокус» викине «несамовитий» Путін наступного разу? Російські політики випробовують реакцію західних колег на їхній «дрібний бандитизм», намагаються змусити світ оцінювати дії Кремля не в координатах нормальності (відносно стандартів міжнародного права), а в координатах потенційного безміру, до якого Москва вже, здається, привчила весь цивілізований світ. Російські політики, доводить Е.Корнтблат, лише вдають «несамовитих», проте насправді вони – не «ідейні борці», а «звичайні буржуї з солідними капіталами в західних банках і звичками відпочивати на альпійських курортах і середземноморських пляжах» [22]. Під подібним оглядом, Кремль займається «тролінгом» через власний хворобливий «комплекс меншовартості» – щоб в черговий раз полякати Захід та підживити ксенофобські інстинкти пересічних росіян. Тому, заспокоює дослідник, Росія, імітуючи «бандитську» державу, лишається тільки «тролівською», і ні про яке використання ядерної зброї там ніхто насправді навіть не замислюється [22]. Український політолог Микола Рябчук, визнаючи слушність окремих аргументів свого американського колеги, приходиться до дещо іншого висновку: «Росія Путіна – і тролівська, і бандитська. І головна мета її тролінгу, крім хворобливого заспокоєння комплексів меншовартості, – це ще й приховування власної бандитської суті. «Ми – погані, але можемо стати ще гіршими. Тому приймайте нас такими, як є», – мовби каже Кремль». Авторитетний вчений констатує, що в політичному дискурсі поняття «бандитська держава» (англійською мовою *rogue state*) – це держава розбійницька, зухвало зневажлива до загальноприйнятих у міжнародному товаристві правил та принципів; держава, правителі якої знущання над власними підданими поєднують зі сваволею на міжнародній арені (практикують підтримку міжнародного тероризму, агресію проти сусідів, застосування заборонених видів зброї чи ядерного шантажу) [22]. Задекларований підхід стає дедалі популярнішим в колах публіцистів, експертів, пересічних людей, котрі цікавляться перебігом військового конфлікту на сході України.

Дуже точну оцінку суті путінського режиму дав журналіст Віктор Шевчук, намагаючись пояснити й самим мешканцям РФ, і світовому співтовариству, як Путін поетапно знищує Росію: «Головне завдання неочекістов в Росії – вибудувати таку систему держави, при якій її псів будуть панічно боятися всередині країни. І тут на арену виходять всілякі спецслужби й цілі наймані армії, якими є «кадировці», що їм можна все, і за це їм нічого не буде. Наприклад, можна вбити біля воріт Кремля лідера опозиції і спокійнісінько отримати орден. Путін, створюючи підготовані армії, намагається зробити так, щоб ці армії тримали не тільки в тотальному страху все населення, але й боялися одна одної, з побоюванням поглядаючи в бік Кремля, який для них є арбітром. Але Кремль є арбітром для орд державних бандитів рівно до того моменту, поки у нього є гроші, поки він контролює безроздільно фінансові потоки... Путін спирається виключно на силові структури, спеціальні силові структури – чекістів і приватні бандитські армії, які в Росії сьогодні конкурують з силовими структурами. Чекісти і кадировці складають основу всіх без винятку державних і дохідних проєктів. Вони проникають не тільки в банки, держустанови, вони займаються зовнішньою політикою... І в цьому криється багаторічне виродження системи» [30]. Війна проти України веде путінську систему до повного краху, а російський народ – до моральної деградації та виродження.

В цьому контексті мусимо відзначити надзвичайно високу ефективність реалізації стратегії «геополітичної мобілізації» населення держави, впроваджуваної російським керівництвом протягом 2000-х років. Це здійснювалося через класичні механізми нав'язування власному народу гіпертрофовано-спотворених образів «зовнішнього ворога», відчуття Росії як «оточеної фортеці» (останнього оплоту «незіпсованої», «автентичної» духовності), поступальне нарощування антиамериканської та антизахідної риторики [4]. Хвилю «кольорових революцій» та зміни політичних режимів на пострадянському просторі переважна більшість росіян сприйняла як інспіровану ззовні загрозу для всієї світової стабільності, виклик «історичній місії» РФ, підступні інтриги США з метою принизити Росію та завадити їй «зайняти належне місце» на міжнародній арені. Тому Путін в РФ сприймається, переважно, не лише як «гарант стабільності», але і як «захисник честі та гідності росіян», беззаперечний національний лідер, видатний державний діяч світового масштабу. Мало того, регулярно озвучуються «громадські ініціативи» щодо визнання нинішнього президента святим.

Серед мислячих і притомних російських інтелектуалів теза стосовно ментально-психологічної та світоглядної деградації російського населення обговорюється доволі часто й дедалі активніше. Зокрема, відомий блогер Саша Сотник закликає не забувати: «Останні сто років Росія рухалася «від поганого – до ще гіршого», для неї це стало настільки звичним, що навіть формула «аби не було ще гірше» перетворилася на шизофренічну мантру... Адже «гірше» стає щодня, й пора вже зрозуміти, що ми рухаємося до катастрофи, але у відповідь отримуємо «а могло бути і ще гірше!», – і це вводить у ступор будь-якого, хто хоч якось намагається аналізувати процеси, що відбуваються. Але в цьому є логіка. *Населення не сприймає деградацію як катастрофу* (курсив мій – Я.П.). Воно вже давно в ментальній «зв'язці» з злочинським і бандитським режимом. А згубність такого курсу сприймається ним як якась історична місія «особливого шляху» [15]. На думку блогера, навіть глибока криза не здатна змусити росіян протестувати проти дій влади (до того ж відсутня критична маса подій, котрі б підштовхнули населення до соціального вибуху).

Намагаючись дати відповідь на питання тверезо мислячих росіян «Коли ж наша країна досягне дна морального падіння?», у статті з промовистою назвою «Всесвіт фашизму» (мова йде про сучасну Росію) Сотник міркує досить песимістично: «фашизм не має ніякого «дна», оскільки начисто позбавлений людських і моральних обмежень, пролітаючи одну «опорну віху» за іншою, навіть не помічаючи їх. Фашизм – масове божевілля, що перетворює народ у натовп, а націю – в орду орків, в хмару сарани, що встала «на крило» й пожирає історичні посіви моралі й добродетності» [27]. На думку автора, усій нації доведеться понести тяжку спокуту за те, що дозволили себе одурманити знавіснілим, печерним путінським фашизмом.

У серпні 2015 року науково-статистичне підтвердження знайшла ще одна дуже характерна особливість традиційної російської ментальності – *страх і небажання знати правду, покійна готовність споживати брехню заради примарного «спокою»* (курсив мій – Я.П.). Саме про це свідчить доповідь, підготовлена на основі спільного дослідження Всеросійського центру вивчення громадської думки та Центру вивчення глобальних комунікацій при Анненбергській школі комунікацій університету Пенсільванії (США). Так, за результатами соціопитувань, за запровадження цензури в інтернеті виступає майже половина росіян, більшість підтримує повне блокування «Мережі» у випадку виникнення національної загрози чи масових протестів, а також виступає проти публікації негативної інформації про чиновників [1]. Коли люди вперто не хочуть бачити й визнавати реальний стан справ, по-мазохістськи дозволяють себе безперестанку дурити і принижувати, – вони цілковито заслуговують на той «гнилий авторитаризм», який їм збудував Путін. Біда лише в тому, що вони й інші народи хочуть втягнути у власне болото, відмовляючи їм у праві на правду та гідне життя в *реальному* світі... Американсько-російський журналіст, автор бестселера про героїзм українських «кіборгів» Сергій Лойко з цього приводу сказав дуже лаконічно й радикально: «Поки ідіоти будуть обирати ідіотів, ідіоти керуватимуть ідіотами» [13].

Констатуючи, що інформаційні війни не закінчуються ніколи, а просто переходять у інший формат, психолог Всеволод Зеленін прогнозує, що після вщухання агресивної хвилі пропаганди на росіян чекає тяжкий «похмільний синдром»: масові депресії, істерії, психози, збільшення кількості суїцидів та психічних захворювань. Таким виявляється наслідок руйнівного впливу сучасної пропаганди, озброєної технологіями, «які можуть абсолютно непомітно змусити людину через 40–50 хвилин вважати біле чорним» [28].

Ще один доволі значущий, хоча й мало досліджений аспект проблеми – якість і настрої російської інтелектуальної еліти. Цій темі присвячена одна з найважливіших книжок 2014 року (на думку Оксани Форостини), написана британським журналістом українського походження Пітером Померанцевим – «Правди немає й усе можливо», – де автор робить блискучу спробу осмислити моральний стан, світогляд, ціннісні орієнтири путінської Росії, яка все активніше деморалізує і «скупує» Захід, втягуючи його еліти в корупційні схеми. Представники російського «мислячого класу» перетворюються у 2000-х на «корумпованих постсовкових циніків» з глибоким розщепленням, множинністю й розшаруванням особистостей, з порожнею в душі й атрофованістю етичних засад. Це люди, в яких «конформізм розвинено до естетичного акту»: ««Усе PR» – стало улюбленою фразою у новій Росії; мої московські колеги сповнені відчуттям, що вони водночас циніки і посвячені. Коли я запитую їх про дисидентів радянських часів..., вони відкидають їх як наївних мрійників, а мою власну західну відданість таким нечітким переконанням, як-от «права людини» та «свобода» як оману» [29]. Зіпсовані великими можливостями, грішми й життєвими радостями, що їх пропонує Москва, російські інтелектуали

не виявляють жодного бажання чинити опір системі, зручно підлаштовуються під її правила, переконують себе й інших у безглуздість боротьби за «ідеали», а слабкодухий цинізм позиціонують як життєву мудрість. Максимум, на що їх вистачає – це роль «одомашненої та контрольованої опозиції» [29].

За словами Михайла Слабошпицького, в той час, коли в РФ «патріотична епідемія трусить масами», брехня російської еліти має два пояснення: брехня через лицемірство (Кисельов, Соловйов, Мацкявічус) та брехня через безумство (Лимонов, Дугін, Проханов) [24, с.96]. Схоже, саме з допомогою такої «еліти» Путін зумів довести країну до справжнього масового психозу: «Путінів рейтинг – це діагноз Росії. Це її хвороба, котра називається нацизмом. Синоніми його – фашизм, агресивний імперіалізм» [24, с.91]. Немцов, Новодворська й Навальний – прикрі непорозуміння-винятки в такому соціумі, котрі лише дратують приспану совість «тусовки», недоречно відволікають від стандартного набору життєвих насолод, нагадуючи про страшну й сумну дійсність безправної «суверенної демократії», в реаліях якої будь-хто й будь-коли може опинитися за ґратами. Позірно демонструючи відразливо-зверхнє ставлення до пропаганди (як і до комерційної реклами), представники російського «мислячого класу», насправді, ними піддатливо спокушені й «зачаровані», добровільно погоджуються на «сон розуму», котрий панує в офіційному та медіа-дискурсах. Подібна ситуація цілковито влаштовує кремлівських очільників, адже гарантує відсутність масового спротиву й «цементує» усталений стан справ.

Вважається, що політична еліта відображає «обличчя» нації (класичне правило: народ заслуговує правителів, яких обирає). Маємо підстави зробити загальний висновок про російську політичну «еліту» (а не лише її ключову фігуру Володимира Путіна) як збочено-аморальну, zdegradovanу в культурному сенсі, одурілу від надприбутків та безкарності, патологічно корумповану, з шизоїдно-розщепленою психікою (в якій напади паніки чергуються з ексцесами манії величчя, а щоденні корупційні практики цілковито уживаються з «істовим православ'ям»). Очевидно, пересиченість гедоністичними насолодами, наркотиками й «порногламуром» на якомусь етапі привела цих людей до пошуку «крутішого кайфу», яким для них і стала геополітична маячня ідеолога «євразійства» Олександра Дугіна або марення про «реванш за поразку в холодній війні». «Звихненість» нинішньої російської управлінської еліти посилюється, провокативно заохочується й активізується продажністю й бездієльністю публічних інтелектуалів та представників медіа- й експертного середовищ. Проте раптовий збій в одному з елементів системи путінської «суверенної демократії» може різко й несподівано зруйнувати її базові засади й опори. В цьому контексті доречно пригадати слова Леона Візельтира: «Диктатори наймають інтелектуалів, але зрештою і бояться інтелектуалів. Вони живуть у страху перед тим, що їхні брехуни одного дня вирішать сказати правду. Отже, рано чи пізно вони спричинять їхню руйну» [2, с.8].

Політична «еліта» України, яка волею чи то випадку, чи то т.зв. «історичної невідворотності» стала на заваді реалізації подібних хворобливих намірів, особливо не відрізняється за своєю якістю від російської – хіба що замість манії геополітичної величчя маємо справу з комплексом неповноцінності перед «російськими колегами», дії яких мешканці печерських пагорбів традиційно звикли мавпувати.

Журналістка Юлія Олійник безапеляційно констатує необхідність не тільки україноцентричної культурної політики в гуманітарній сфері, але й «відновлювальної українізації» («Вибір простий: або Україна колись українізується, або загине») [16]. Натомість мусимо визнати: значна частина населення нашої країни досі перебуває під тотальним впливом російської культурної матриці, не уявляє себе поза нею, тому й не збирається її позбутися, – і це колосальна загроза державності України. Саме тому необхідно максимально широко озвучувати та популяризувати у вітчизняному інформаційному просторі матеріали, котрі в доступній публіцистичній манері пояснюють людиноненависницьку суть фашистської псевдоклерикальної ідеології «русского міра» та безперспективність так званої «російської цивілізації».

Перемога України в цій війні дасть, нарешті, і українцям, і росіянам, і всьому світу відповідь на одне з ключових питань сучасної європейської історії: чи взагалі можливе існування російської нації та російської держави поза імперським форматом (і ментальними матрицями шовінізму)? Перспективним напрямком подальших досліджень задекларованої проблеми вважаю міждисциплінарне комплексне осмислення глибинних причин та витоків російсько-українського протистояння в усіх сферах соціокультурного, політичного та господарсько-економічного буття.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Більшість росіян підтримали б відключення урядом інтернету – опитування // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/08/3/7076503/>.
2. Візельтир Л. Розум і республіка опіній / Л. Візельтир // Критика. – Число 9-10. – 2014. – С.3-5.
3. Вілсон Е. Сім смертних гріхів, або Сім причин, чому Європа неправильно розуміє російсько-українську кризу // Критика. – Число 5-6. – 2015. – С. 2-7.
4. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реванша / В. Горбулін // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.zn.ua/internal/gibridnaya-voyna-kak-klyuchevoy-instrument-rossiyskoj-geostrategii-revansha-.html>.
5. Грицак Я. Революція Цінностей / Я. Грицак // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/society/2014/11/7/183467/>.
6. Днем Перемоги Росія маскує свою фашистську сутність – історики США // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26997519.html>.
7. Дроздов О. Як співіснувати поруч із таким монстром // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/articles/21046.html>.
8. Дубовик О. Ігор Семиволос: «Від ворога залежить – ким ти є. Тому росіяни постійно твердять, що воюють з американцями, а не з українцями» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_vid-voroga-zalezhit-kim-ti-ye-tomu-rosiyani-postijno-verdyat-scho-vouyut-z-amerikancyami-a-ne-z-ukrayincyami/640589.
9. Журналіст РФ: пока у влади Путин – війна в Росії буде завжди // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glavred.info/mir/zhurnalist-rf-poka-u-vlasti-putin-voyna-v-rossii-budet-vsegda-343876.html>.
10. Завітій Б. Оксана Забужко: «Доки поряд оця феєсбешна імперія, життя нам не буде» / Б.Завітій // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_doki-poryad-osya-feesbeshna-imperiya-zhittya-nam-ne-bude/600732?mobile=true.
11. Івершень І. Сергій Іванов: «Донбас заслужив цю війну. Бо свідомо впустив сепаратистів, проспав Майдан» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_donbas-zasluzhiv-syu-vijnu-bo-svidomo-vpustiv-separativ-prospav-majdan/580119.
12. Коли Росія перестане бути нашим ворогом // Країна. – №29 (232). – 2014. – С.4-7.
13. Лойко С. Идиоты // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://obozrevatel.com/blogs/18754-idioty.htm>.
14. Михайленко О., Подолян Т. Олексій Панич: «Можливо, наступний День Незалежності святкуватимемо в Донецьку» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_mozhlivo-nastupnij-den-nezalezhnosti-svyatkuvatimemo-v-donecku/667898.
15. Население России перестало воспринимать деградацию как катастрофу – журналист из РФ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://obozrevatel.com/abroad/62059-naselenie-rossii-perestalo-vosprinimat-degradatsiyu-kak-katastrofu-zhurnalist-iz-rf.htm>.
16. Олійник Ю. Цього разу – назавжди // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Politics/154653>.
17. Остаповець Г. А.Бабченко: «Росія стане маленькою державою Московією, як Римська імперія стала маленькою Італією» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_rosiya-stane-malenkoju-derzhavoyu-moskoviyeyu-yak-rimska-imperiya-stala-malenkoju-italiyeyu/658786.
18. Павлова О. Треба вбивати не людей, а ідеї – Світлана Алексієвич // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/culture-journal/_treba-vbivati-ne-lyudej-a-ideyi-svitlana-aleksiyevich/652625.
19. Пешек Я. Зіткнення цивілізацій // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Columns/50/137896>.
20. Пиріг В. Аналітик РНБО передбачив війну з Росією майже рік тому // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?analitik_rnbo_peredbachiv_viynu_z_rosiyeyu_mayzhe_rik_to_mu.
21. Примост В. Жодних переговорів із ворогом! // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Columns/50/105364>.
22. Рябчук М. «Пасть порву, моргалы выколо!» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_past-porvu-morgaly-vykolyu/667693.
23. Рябчук М. Картографування Майдану // Критика. – Число 5-6. – 2015. – С. 20-22.
24. Слабошпицький М. Велика війна 2014... Україна /М.Слабошпицький. – К.: Ярославів вал, 2014. – 315 с.
25. СМІ РФ: Боевики ЛНР признались в зверствах - расстреливали, насиловали, ставили опыты // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dialog.ua/news/63992_1438520309.

26. Сорос назвав Росію «мафіозною державою» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/01/23/7056143/>.
27. Сотник С. Вселенная фашизма // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaway.com.ua/ua/polityka/2744-sasha-sotnik-rossiya-vseleonnaya-fashizma>.
28. Тимоць І. Всеволод Зеленін : «На росіян чекають масові депресії, істерії, психози, збільшення кількості суїцидів та психічних захворювань» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_na-rosiyan-chekayut-masovi-depresiyyi-isteriyyi-psihozi-zbilshennya-kilkosti-suyicidiv-ta-psihiichnih-zahvoryuvan/623423.
29. Форостина О. Peter Pomerantsev. Nothing Is True and Everything Is Possible. The Surreal Heart of the New Russia // Критика. – Число 9-10, 2014. – С. 7.
30. Шевчук В. Как Путин уничтожил Россию (часть последняя – договор на крови) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rusjev.net/2015/08/03/kak-putin-unichtozhil-rossiyu-chast-poslednyaya-dogovor-na-krovi/>.

REFERENCES

1. Bilshist rosiian pidtrymaly b vidkliuchennia uriadom internetu – opytuvannia // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/08/3/7076503/>.
2. Vizelyt L. Rozum i respublika opinii // Krytyka. – Chyslo 9-10. – 2014. – S.3-5.
3. Vilson E. Sim smertnykh hrikihiv, abo Sim prychnyn, chomu Evropa nepravylny rozumiie rosiisko-ukrainsku kryzu // Krytyka. – Chyslo 5-6. – 2015. – S.2-7.
4. Gorbulin V. «Gibridnaya voyna» kak klyuchevoy instrument rossiyskoy geostrategii revansha / V.Gorbulin // [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: http://gazeta.zn.ua/internal/gibridnaya-voyna-kak-klyuchevoy-instrument-rossiyskoy-geostrategii-revansha_.html.
5. Hrytsak Ia. Revoliutsiia Tsinnostei // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://life.pravda.com.ua/society/2014/11/7/183467/>.
6. Dnem Peremohy Rosiia maskuie svoiu fashystsku sutnist – istoryky SShA // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26997519.html>.
7. Drozdov O. Yak spivisnuvaty poruch iz takym monstrom // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://glavcom.ua/articles/21046.html>.
8. Dubovyk O. Ihor Semyvolos: «Vid voroha zalezhyt – kym ty ie. Tomu rosiiany postiino tverdiat, shcho voiuut z amerykantsiamy, a ne z ukrainsiamy» // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_vid-voroga-zalezhit-kim-ti-ye-tomu-rosiyani-postijno-tverdyat-scho-voyuyut-z-amerikancyami-a-ne-z-ukrayincyami/640589.
9. Zhurnalyst RF: poka u vlasti Putin – voyna v Rossii budet vseгда // [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: <http://glavred.info/mir/zhurnalyst-rf-poka-u-vlasti-putin-voyna-v-rossii-budet-vsegda-343876.html>.
10. Zavitiy B. Oksana Zabuzhko: «Doky poriad otsia feesbeshna imperiia, zhyttia nam ne bude» / B.Zavitiy // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_doki-poryad-ocya-feesbeshna-imperiya-zhyttia-nam-ne-bude/600732?mobile=true.
11. Ivershen I. Serhii Ivanov: «Donbas zasluhyv tsiu viinu. Bo svidomo vpustyv separatystiv, prospav Maidan» // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_donbas-zasluzhiv-cyu-vijnu-bo-svidomo-vpustiv-separatystiv-prospav-majdan/580119.
12. Koly Rosiia perestane buty nashym vorohom // Kraina. – №29 (232). – 2014. – S.4-7.
13. Loyko S. Idioty // [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: <http://obozrevatel.com/blogs/18754-idioty.htm>.
14. Mykhailenko O., Podolian T. Oleksii Panych: «Mozhlyvo, nastupnyi Den Nezalezhnosti sviatkuvatymemo v Donetsk» // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_mozhlivo-nastupnij-den-nezalezhnosti-svyatkuvatymemo-v-donecku/667898.
15. Naselenie Rossii perestalo vosprinimat' degradatsiyu kak katastrofu – zhurnalyst iz RF // [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: <http://obozrevatel.com/abroad/62059-naselenie-rossii-perestalo-vosprinimat-degradatsiyu-kak-katastrofu-zhurnalyst-iz-rf.htm>.
16. Oliinyk Iu. Tsoho razu – nazavzhdy // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://tyzhden.ua/Politics/154653>.
17. Ostapovets H. A.Babchenko: «Rosiia stane malenkoiu derzhavoiu Moskoviiieu, yak Rymska imperiia stala malenkoiu Italiiei» // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_rosiya-stane-malenkoyu-derzhavoyu-moskoviyeyu-yak-rymska-imperiya-stala-malenkoyu-italiyeyu/658786.
18. Pavlova O. Treba vbyvaty ne liudei, a idei – Svitlana Aleksiiievych // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.ua/articles/culture-journal/_treba-vbivati-ne-lyudej-a-ideyi-svitlana-aleksiyevich/652625.
19. Peshek Ia. Zitknennia tsyvilizatsii // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://tyzhden.ua/Columns/50/137896>.

20. Pyrih V. Analytik RNBO peredbachyv viinu z Rosiieiu maizhe rik tomu// [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zaxid.net/news/showNews.do?analitik_rnbo_peredbachiv_viynu_z_rosiyeyu_mayzhe_rik_to_mu.
21. Prymost V. Zhodnykh perehovoriv iz vorohom! // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://tyzhden.ua/Columns/50/105364>.
22. Ryabchuk M. «Past' porvu, morgaly vykolyu!» / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_past-porvu-morgaly-vykolyu/667693.
23. Riabchuk M. Kartohrafuvannia Maidanu // Krytyka. – Chyslo 5-6. – 2015. – S.20-22.
24. Slaboshpytskyi M. Velyka viina 2014... Ukraina /M.Slaboshpytskyi. – K.: Yaroslaviv val, 2014. – 315 s.
25. SMI RF: Boeviki LNR priznalis' v zverstvakh - rasstrelivali, nasilovali, stavili opyty // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.dialog.ua/news/63992_1438520309.
26. Soros nazvav Rosiiu «mafioznoiu derzhavoiu» // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/01/23/7056143/>.
27. Sotnik S. Vselennaya fashizma // [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://uaway.com.ua/ua/polityka/2744-sasha-sotnik-rossiya-vselennaya-fashizma>.
28. Tymots I. Vsevolod Zelenin : «Na rosiian chekaiut masovi depresii, isterii, psykhozy, zbilshennia kilkosti suitsydiv ta psykhichnykh zakhvoriuvan» // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_na-rosiyan-chekayut-masovi-depresiyi-isteriyi-psihozi-zbilshennya-kilkosti-suyicidiv-ta-psihičnih-zahvoryuvan/623423.
29. Forostyna O. Peter Pomerantsev. Nothing Is True and Everything Is Possible. The Surreal Heart of the New Russia // Krytyka. – Chyslo 9-10, 2014. – S. 7.
30. Shevchuk V. Kak Putin unichtozhil Rossiyu (chast' poslednyaya – dogovor na krovi) / [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://rusjev.net/2015/08/03/kak-putin-unichtozhil-rossiyu-chast-poslednyaya-dogovor-na-krovi/>.

Потапенко Я. Современная Россия как «коллективный Путин»: характеристика «мафиозного государства», где фашизм победил.

Сделана попытка осмыслить ключевые характеристики современного российского государства, где в период президентства Владимира Путина утвердился особый тип клептократическо-фашистского режима – уникальное явление в мировой политической истории.

Ключевые слова: Владимир Путин, российский народ, кремлевская пропаганда, российская политическая элита, российско-украинская война.

An attempt to understand the key features of the modern Russian state, where under President Vladimir Putin established a special type kleptocratic fascist regime – a unique phenomenon in world political history.

Keywords: Vladimir Putin, the Russian people, the Kremlin propaganda, the Russian political elite, the Russian-Ukrainian war.

УДК 94(477)«16»(092)

Володимир Борисенко
(Київ)

СОБОРНІСТЬ І ДЕРЖАВНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

На джерельній базі та досягненнях попередників подається авторське бачення діяльності гетьмана Хмельницького, спрямованої на здобуття Україні державної незалежності та єдності всіх її етнічних земель. Показано, що напередодні революції 1648 р. серед патріотичної частини українського суспільства набирає сили пробудження національної свідомості. При цьому головна увага звертається на етногенез українського козацтва як провідної суспільної сили України, здатної відстояти її інтереси. В руслі цих ідеологічних новацій перебував і Хмельницький, який дотримувався поглядів на історичну давність України, її спадковість від давньоукраїнської Київської Русі.

Встановлено, що вже в перші місяці гетьманування Хмельницький ставив собі завдання «вигнати усіх ляхів з України». Але як далекоглядний і талановитий політик мусив приховувати свої задуми і реалізовувати їх поетапно в залежності від внутрішнього і зовнішнього становища України. Спочатку він не відмовляється від автономної залежності України від Польщі й обмежує бажану для неї територію до Білої Церкви. Але після видатних перемог під Жовтими Водами, Корсунем і Пилявцями